

lom éppen azokban az országokban virágzik igazán, ahol ezek a tudomány-ágak is fejlettek: Amerika, a két Németország, Anglia, Franciaország.)

Vigyünk hát tovább a kérdést: meglehet-e irodalmunk, olvasótáborunk, de egész kultúránk, népünk és nemzetiségünk amaz észleletek, élmények nélkül, amelyeket az írók, valóságföltárása tartalmazhat csupán? Meglehet-e ama gondolatok, meglátások, jelzések nélkül, amelyeket csakis a valóság-irodalom hordozhat, ébreszthet?

Nem, semmiképp sem.

Nagyobb hely és főleg nagyobb megbecsülés illeti meg az alaposabb és megbízhatóbb, a mélyebb és szenvedélyesebb szociográfiát.

Ebben az irányban nyújtott útbaigazítást az Igaz Szó értékes tanácskozása.

Herédi Gusztáv

Kortárs igény és lehetőség

Ha egy színész vagy előadóművész megelégszik az intézmény, a rendező által ráosztott szereppel, ha nincs meg-megújuló igénye — a feladatokon túl — az önmegfogalmazásra, ez a passzív magatartás művészi fejlődésének is előbb-utóbb akadályává válik. Mondhatná valaki, hogy az elfajta okoskodás gondolkodóba ejtheti a fiatait, de a kialakult művészegénységnek nincs szüksége az ilyenszerű állandó készenléti állapotra, az önmagával és a közönséggel való állandó szembesülésre. A saját lehetőségeinek, tehetségének csúcására ért művésznek valóban nincs, de hadd tegyem hozzá, a színművészet története eléggé bizonyítja, hogy az igazi művészegénység még a búcsú-felleptén is, a legutolsó előadáson is képes újat, másat mondani, az eljátszandó szerephez még valamit hozzáadni.

Minél több a szembesülési lehetőség, az új szerep, annál megbízhatóbb az önkontroll, és annál gyorsabban válik a színész interpretálóból valóban teremtő művésszé. A szembesüléshez az évi repertoárból kikerülhető öt-hat szerep nem túlságosan sok a készenléti állapot megteremtéséhez, ébrentartásához. Ezért mondható szerencsésnek a művész szempontjából is, ha előadóművészi produkciókra is vállalkozik, ha nem sajnálja a többletfáradtságot, ha a lépten-nyomon érzékelhető elvárásokra megfelelő válogatással törekszik felelni. Az irodalmi műsorok közönsége mindig hálás gyülekezet, hiszen épp azokból verbuválódik, akik a művész által összeállított műsort közel érzik magukhoz. Ezért oly meleg a stúdióelőadások, irodalmi műsorok légköre.

Az elmúlt négy-öt év alatt ilyen vonatkozásban is jelentős kezdeményezések voltak Nagyváradon. Országos visszhangot váltottak ki Varga Vilmos műsorai (Maszek ballada; Nézz vissza nevetve; Én, François Villon), F. Bathó Ida és Kakuts Agnes balladaestje (Csak tiszta forrásból), Kiss Ildikó összeállításai (Anna-levelek; Hajnalkurjantás Várad piacán), Hajdú Géza és Wellmann György (Arany—Petőfi levelezésének fölleventtése), F. Bathó Ida nagyváradi költőket (Fábián Sándort, Horváth Imrét, Tóth Istvánt) megidéző műsora. S tegyük mindehhez hozzá, hogy volt néhány sikeres próbálkozás „kamara“-darabok előadásával is.

E már hagyománynak tekinthető művészi próbálkozások, útkeresések — legtöbbször sikerek — és természetesen a továbbgondolt lehetőségek készíttettek töprengésre 1971 nyarán néhány váradi diákot és ifjúmunkást. Céljukat, elképzeléseiket a mozgalom spiritus rectora, Körösi Papp József diák akkor úgy fogalmazta meg, hogy egyetlen gondjuk van: okosan lázítani a gondolkodás tunyasága, a társadalmilag elítélendő életforma, egy olyan magatartás ellen, amely megelégszik a beidegzettségekkel, s nem ügyel a mások gondjára-bajára. Tudták, hogy mit akarnak. A nemes érzésekért és gondolatokért, a szocialista tudat alakításáért álltak csatasorba, épp csak a vezető-irányító kéz és fő hiányzott, aki elindítsa őket az úton, aki kiválóga számukra a megfelelő alkotásokat, aki eloszlassa bennük a szorongást, aki egységet teremtsen a sokféle lehetőség között.

Nagy szerencséje a fiatal versmondó csoportnak, hogy még mielőtt tétőt kerítettek volna saját fejük fölé és színpadot a lábuk alá, két lelkes fiatal színész, Hajdu Géza és Wellmann György vállalta istápolásukat. A két művész korban, életérzésben is közel áll a fiatalokhoz. Hozzájuk szívesen fölemelkedtek azok, akik nem a hivatásos színészet felé vezető lehetőséget láttak a Kortárs Színpad '71 nevet választó csoportosulásban, hanem álmaik beteljesedését, a felfokozott párbeszédet azokkal, akik a szék-sorokban ülnek.

Két és fél esztendő alatt művészileg is jelentős előadásokkal biztosították maguknak nem csupán a hírnevet, de ami ennél is fontosabb: komolyan gondolkodó, művészetekre érzékeny ifjúsági tábort teremtettek maguk körül. Igen sok fiatal miattuk s általuk lett színházba járó és irodalomkedvelő. Nem véletlen az sem, hogy igazán jelentős sikert nem színdarab-előadásaikkal értek el (Molière: Képzelt beteg; I. Sava—V. Stoenscu: Magaviselethől elégtelen; Euripidész—Sartre—Illyés: Trójai nők; Karinthy Ferenc: Gellért-hegyi álmok), bár — különösen a Trójai nőkben — néhány figyelemreméltó színészi megformálásnak is tanúi lehetünk.

Eredeti szándékuknak megfelelően igazán értékeset és emlékeztetre érdemeset akkor produkáltak, amikor beszélő partnerek maradtak, amikor a színházbajárót alakító- és játszótársként vállalták, amikor — néha szöveg szerint is — brutálisan rákérdeztek a nézőre. Hetekig munkáló élményt akkor nyújtottak, amikor kimondták, hogy a rossz az rossz, a jó meg jó, amikor nem viszolyogtak attól, hogy a jó politikai színház eszközeivel mai mondandókról szóljanak. Mindjárt bemutatkozáskor a Krónikás Énekekkel akkora sikerük volt, hogy az a további munkára is rányomta bélyegét, a mércét is jócskán megemelte. Egyszerre közismertek, számontartottak lettek, mert a béke gyönyörűségéről úgy tudtak szólni Tibullus, Nyekraszov, Petőfi, Quasimodo, Jebeleanu, Kányádi és még vagy két tucat költő szavával, hogy a nézőtőren mindenkibe belebizsergett: ez magánügy is, az én legszemélyesebb dolgom, hogy háború többé ne legyen. Úgy magánügy, hogy mindannyiunké. De ugyanígy említeni kell Ladislav Smoček Labirintus című drámáját. Az előadás valóban kortársi volt. Úgy tudtak kalauzolni a rossz szenvedélyek, a buta indulatok, a nemtörődömség, a kiszolgáltatottság és kétségbeesés labirintusában, hogy a nézőből valóban kiváltották a katarzist.

Vállalt főadatukat azzal tették teljessé, hogy módot kerítettek megemlékezésekre, irodalmi évfordulók megünneplésére is. Emlékeztek és emlékeztettek Csokonaira, Molière-re, Petőfire. Az örök életfa című, Petőfi szeleme előtt tisztelgő műsor élő bizonyága volt annak, hogy az amatőr mű-

vészek néha többet, töprengésre készteőbbet tudnak mondani, mint a hivatalos színészek. (A diákzeneszerző Jancsó Sándor egy kicsit a virágénekek lantzenéjére emlékeztető, de a beattal is rokonságot tartó dalai önálló zeneszámként is jelentősek.)

A Kortárs Színpad '71 ma már figyelemreméltó egyéniségek nevelője s talán megtartója. Nem könnyen kallódó tehetség Gyulai Kati, Körner Anna, Kinde Annamária, Simonfi Amália, Balla István, Meleg Gábor, Tatai Sándor — de a névsor még bővíthető volna. Az elvándorlás a fiúk körében elég nagy. Igaz, a távozók helyébe újak állnak, s az elvándorlásban is legálább annyi a jó, mint a rossz, hiszen amikor megszegényítik a Kortárs Színpadot, ugyanakkor valahol kovászai lesznek újabb művészi csoportosulásoknak, kezdeményezői a könyvüzletekbe és színházba járásnak.

Nagyvárad közművelődésében jelentős súlya van a szakszervezetek művelődési otthona stúdió-színházában dolgozó Kortárs Színpadnak. A csoportosulásnak több mint harminc tagja van. Egy-egy előadásukat 130—150 néző látogatja. Nyolc bemutatójukkal huszonhatszor álltak közönség elé. Váradon és vidéken közel ötezer ember ünnepelte őket.

Sok száz fiatalt ők csaltak be először színházterembe. Gondolatokat ébresztettek bennük, magatartásukat alakították, a kulturált élet igényét csíráztatták, különösen az ifjúmunkásokban.

Higgadtan mérlegelik a lezárult kezdeti időszak munkáját. S a mérlegelés eredménye hihetően nem lehet más, mint hogy feladataikat csak akkor végezhetik el továbbra is maradéktalanul, ha óvakodnak a „nagy-színház“ utánzásától, ha nem művészkedéssel, hanem kortárs művészettel, első-sorban irodalmi műsorokkal, stúdiódarabokkal szolgálják nemzetiségi köz-művelődésünket. Így maradhatnak hűek önmagukhoz s közönségük elvárásaihoz. Műsoraik hatásfoka, merném írni: haszna akkor lesz igazán nagy, ha az indulás álmait nem felejtik, ha felelősséggel vállalják a politikai színpad feladatait!

Köteles Pál

Csiky Gergely-émlékek Aradon

Az utóbbi években a helytörténeti kutatás számos adalékkal gazdagította az Arad megyéből származó írók, művészek, tudósok életrajzát. Az itteni levéltárak eddig javarészből feltáratlan anyaga kiegészíti vagy éppen helyreigazítja például a Ioan Slavici-ról, Ion Viduról, Adam Müller-Guttenbrunnról szóló régebbi műveket. A Csiky Gergelyre vonatkozó kutatásokat halálának 80. (1971) és születésének 130. (1972) évfordulója alkalmával rendezett megemlékezések élénkítették fel.

Csiky Gergely ősei a kiterjedt Csiky-nemzetség erzsébetvárosi ágából származtak, akik 1800 körül a Bánságba kerültek. A nagyapa — id. Csiky János — 1815 körül mászlaki ispáni minőségben a Schwarzenberg-uradalom szolgálatában állott. Az akkori Temes megye északi részén elterülő s a tőkés árutermelés útján haladó uradalmak tisztikarától alapos szakismereteket kívántak meg, s ez alól ő sem lehetett kivétel. 1817-ben Fibisre helyezték át,